

Izabela SKRZYPCZAK¹
Grzegorz OLENIACZ²
Dawid ZIENTEK³

ANALIZA DOKŁADNOŚCI TEODOLITÓW ELEKTRONICZNYCH ZA POMOCĄ TESTÓW STATYSTYCZNYCH W OPARCIU O UPROSZCZONĄ PROCEDURĘ TESTOWANIA TERENOWEGO

Streszczenie

W pracy omówiono analizy związane z ustalaniem dokładności użytkowej tachimetrów elektronicznych określając ich dokładność pomiaru kierunków poziomych i kątów pionowych uproszczoną procedurą pomiarową oraz za pomocą testów statystycznych – testu znaków oraz testu Shapiro-Wilka.

1. Wstęp

W pracy omówiono analizy związane z ustalaniem dokładności użytkowej tachimetrów elektronicznych SOUTH NTS-362R oraz SOUTH NTS-365R określając ich dokładność pomiaru kierunków poziomych i kątów pionowych uproszczoną procedurą pomiarową oraz za pomocą testów statystycznych – testu znaków oraz testu Shapiro-Wilka.

2. Badania metodą uproszczoną

Przeprowadzone badania mają dać odpowiedź na pytanie, jaka jest rzeczywista dokładność wyznaczenia kątów pionowych i poziomych przy zastosowaniu różnego typu tachimetrów. Analizę taką można przeprowadzić m.in. stosując uproszczoną procedurę testowania terenowego uzupełnioną o testy statystyczne – test znaków oraz Shapiro-Wilka.

Urządzenia użyte podczas testów posiadają lunetę o średnicy obiektywu 45 mm i powiększeniu 30x z minimalną ogniskową 1m. Wyposażone są w dwuosiowy kompensator o zasięgu 3' i dokładności 3". Dokładność pomiar kątów to odpowiednio 2" – NTS-362R oraz 5" – NTS-365R.

Zgodnie z normą PN-ISO 17123-3 2005 [1] testowanie teodolitów można przeprowadzić stosując dwie różne procedury, to znaczy w postaci pełnej procedury testowania oraz uproszczonej. Do badań wykorzystano procedurę uproszczoną. Baza pomiarowa składała się z czterech jednoznacznie identyfikowalnych, dobrze widocznych punktów pomiarowych, rozmieszczonych symetrycznie na wysokości horyzontu lunety. Długość celowych wynosiła ok. 200 m. Cykl pomiarowy składał się z trzech serii pomiarów do czterech punktów pomiarowych. Punkty pomiarowe były obserwowane, w każdej serii w I położeniu lunety w kierunku zgodnym z ruchem wskazówek zegara oraz w II położeniu lunety w kierunku przeciwnym do ruchu wskazówek zegara. Odczyt koła podziałowego był zmieniany o 67° po każdej serii.

Na podstawie wyników pomiarów terenowych, przeprowadzono obliczenia według zaleceń normowych zgodnie z procedurą zawartą w normie PN-ISO 17123-3 2005 [1]. Wyniki tych obliczeń zestawiono w Tablicach 1A, 2A – dla kierunków poziomych oraz w Tablicach 1B, 2B – dla kątów pionowych.

---

¹dr inż., Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska, Politechnika Rzeszowska

²mgr inż., Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska, Politechnika Rzeszowska

³mgr, Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska, Politechnika Rzeszowska

Rys. 1. Tachimetr SOUTH NTS-365R użyty w testach

3. Analiza dokładności użytkowej wykonana procedurą uproszczoną

Tablica 1A. Uproszczona metoda testowania dla kierunków poziomych dla SOUTH NTS-362R

j	k	$x_{j,k,I} [^{\circ}]$	$x_{j,k,II} [^{\circ}]$	$x_{j,k} [^{\circ}]$	$x'_{j,k,I} [^{\circ}]$	$x_k [^{\circ}]$	$d_{j,k} [^{\circ}]$	$r_{j,k} [^{\circ}]$	$r_{j,k}^2 [^{\circ}]$
1	1	0,00000	200,00160	0,00080	0,00000	0,00000	0,00	-3,12	9,77
	2	100,73590	300,73800	100,73695	100,73615	100,73605	-1,00	-4,13	17,02
	3	194,40240	394,40280	194,40260	194,40180	194,40228	4,83	1,71	2,92
	4	290,37470	90,37490	290,37480	290,37400	290,37487	8,67	5,54	30,71
2	1	132,82690	332,82620	132,82655	0,00000		0,00	4,50	20,25
	2	233,56180	33,56360	233,56270	100,73615		-1,00	3,50	12,25
	3	327,22820	127,23060	327,22940	194,40285		-5,67	-1,17	1,36
	4	23,20240	223,20270	23,20255	290,37600		-11,33	-6,83	46,69
3	1	265,04270	65,04330	265,04300	0,00000		0,00	-1,38	1,89

	2	365,77770	165,78000	365,77885	100,73585		2,00	0,63	0,39
	3	59,44450	259,44590	59,44520	194,40220		0,83	-0,54	0,29
	4	155,41670	355,41850	155,41760	290,37460		2,67	1,29	1,67
$s = 4,9^{cc}$								Σr^2	145,21

Tablica 1B. Uproszczona metoda testowania dla kątów pionowych dla SOUTH NTS-362R

j	k	$x_{j,k,I}$ [g]	$x_{j,k,II}$ [g]	$x'_{j,k,I}$ [g]	x_k [g]	$r_{j,k}$ [°]	$r^2_{j,k}$ [°²]	
1	1	72,41860	327,58100	72,41880	72,41888	-0,83	0,69	
	2	82,63400	317,35560	82,63920	82,63867	5,33	28,44	
	3	93,91780	306,07340	93,92220	93,92142	7,83	61,36	
	4	102,06060	297,93370	102,06345	102,06400	-5,50	30,25	
2	1	72,41710	327,58020	72,41845		-4,33	18,78	
	2	82,63600	317,36040	82,63780		-8,67	75,11	
	3	93,91750	306,07540	93,92105		-3,67	13,44	
	4	102,06120	297,93340	102,06390		-1,00	1,00	
3	1	72,41720	327,57840	72,41940		5,17	26,69	
	2	82,63440	317,35640	82,63900		3,33	11,11	
	3	93,91740	306,07540	93,92100		-4,17	17,36	
	4	102,06180	297,93250	102,06465		6,50	42,25	
s = 6,4°							Σ r²	326,50

Uzyskana dokładność użytkowa dla kierunków poziomych metodą uproszczoną to $4,9^{cc}$. Uzyskana dokładność użytkowa dla kątów pionowych metodą uproszczoną to $6,4^{cc}$. Są to więc wartości mniejsze niż określona dokładność pomiaru kierunku poziomego lub kąta pionowego według danych fabrycznych.

Tablica 2A. Uproszczona metoda testowania dla kierunków poziomych dla SOUTH NTS-365R

j	k	$x_{j,k,I}$ [°]	$x_{j,k,II}$ [°]	$x_{j,k}$ [°]	$x'_{j,k,I}$ [°]	x_k [°]	$d_{j,k}$ [°]	$r_{j,k}$ [°]	$r^2_{j,k}$ [°²]
1	1	0,00000	199,98800	-0,00600	0,00000	0,00000	0,00	-12,92	166,84
	2	105,13050	305,12400	105,12725	105,13325	105,13492	16,67	3,75	14,06

	3	194,86550	394,85750	194,86150	194,86750	194,86975	22,50	9,58	91,84
	4	287,97650	87,97300	287,97475	287,98075	287,98200	12,50	-0,42	0,17
2	1	133,99750	334,00600	134,00175	0,00000		0,00	2,71	7,34
	2	239,13350	39,14100	239,13725	105,13550		-5,83	-3,12	9,77
	3	328,86850	128,87550	328,87200	194,87025		-5,00	-2,29	5,25
	4	21,98200	221,98550	21,98375	287,98200		0,00	2,71	7,34
3	1	266,99550	66,98850	266,99200	0,00000		0,00	10,21	104,21
	2	372,13050	172,12550	372,12800	105,13600		-10,83	-0,62	0,39
	3	61,86450	261,86250	61,86350	194,87150		-17,50	-7,29	53,17
	4	154,97700	354,97350	154,97525	287,98325		-12,50	-2,29	5,25
s = 8,8^{cc}								Σr^2	465,63

Tablica 2B. Uproszczona metoda testowania dla kątów pionowych dla SOUTH NTS-365R

j	k	$x_{j,k,I}$ [g]	$x_{j,k,II}$ [g]	$x'_{j,k,I}$ [g]	x_k [g]	$r_{j,k}$ [°C]	$r^2_{j,k}$ [°C ²]
1	1	71,72250	328,27660	71,72295	71,72197	9,83	96,69
	2	81,92900	318,06750	81,93075	81,93033	4,17	17,36
	3	93,25670	306,74220	93,25725	93,25737	-1,17	1,36
	4	101,04730	298,94820	101,04955	101,04917	3,83	14,69
2	1	71,72370	328,27820	71,72275		7,83	61,36
	2	81,92850	318,06890	81,92980		-5,33	28,44
	3	93,25630	306,74160	93,25735		-0,17	0,03
	4	101,04760	298,95120	101,04820		-9,67	93,44
3	1	71,72000	328,27960	71,72020		-17,67	312,11
	2	81,92940	318,06850	81,93045		1,17	1,36
	3	93,25580	306,74080	93,25750		1,33	1,78
	4	101,04790	298,94840	101,04975		5,83	34,03
s = 9,1 ^{cc}						Σr^2	662,67

Uzyskana dokładność użytkowa dla kierunków poziomych metodą uproszczoną to $8,8''$. Uzyskana dokładność użytkowa dla kątów pionowych metodą uproszczoną to $9,1''$. Są to więc wartości mniejsze niż określona dokładność pomiaru kierunku poziomego lub kąta pionowego według danych fabrycznych.

4. Testy statystyczne

Sprawdzenia uzyskanej dokładności pomiarowej tachimetrów SOUTH NTS-362R i SOUTH NTS-365R oraz zweryfikowania poprawności przeprowadzonej procedury ich testowania dokonano wykorzystując testy statystyczne test znaków oraz test Shapiro-Wilka.

Za pomocą testu znaków można ustalić wpływ czynników systematycznych na wartość przeciętną w szeregu pomiarów. Test ten, jak sama nazwa wskazuje, oparty jest na znakach różnic między kolejnymi wynikami (czy są ujemne, czy dodatnie). Można podać prawdopodobieństwa związane ze wszystkimi proporcjami (wystąpienia znaków +/-), które mogłyby wystąpić. Znając prawdopodobieństwo każdej naszej kierunkowej zmiany, możemy ocenić, czy nasze wyniki nie są obciążone błędami systematycznymi [4,5].

W celu zweryfikowania poprawności pomiarów i sprawdzenia czy pomiary nie są obciążone błędami systematycznymi wykorzystano test znaków oferowany w pakiecie Statistica 7.0 oraz metodę weryfikacji hipotez proponowaną w tym programie. Jeśli poziom istotności dla wyznaczonych wartości statystyk jest mniejszy niż założony poziom istotności ($p_{ozn} < p_{0,05}$) hipotezę, że wykonane pomiary nie zawierają błędów systematycznych należy przyjąć.

Tablica 3. Test znaków dla kierunków poziomych oraz kątów pionowych SOUTH NTS-362R

Mierzona wielkość	Liczba pomiarów	Obliczona wartość statystyki	poziom p_{ozn}
Kierunki poziome	12	2,598076	0,009375
Kąt pionowy	12	3,175426	0,001496

Zaznaczone wyniki są istotne dla $p < 0,050$

Tablica 4. Test znaków dla kierunków poziomych oraz kątów pionowych SOUTH NTS-365R

Mierzona wielkość	Liczba pomiarów	Obliczona wartość statystyki	poziom p_{ozn}
Kierunki poziome	12	3,175426	0,001496
Kąt pionowy	12	2,598076	0,009375

Zaznaczone wyniki są istotne dla $p < 0,050$

W obu przypadkach pomiaru kierunków poziomych oraz kątów pionowych stwierdzić można brak występowania błędów systematycznych, co pozwala wnioskować o przydatności badanego sprzętu do pomiarów geodezyjnych.

Test Shapiro-Wilka jest testem nieparametrycznym o zmiennej losowej postaci [4,5]:

$$W = \frac{(\sum_i a_i(n)(x_{n-i+1} - x_i))^2}{\sum_j (x_j - \bar{x})^2}$$

gdzie:

x_{jq} - wartość elementów próbki,

$a_i(n)$ - tablicowane stałe (zestawione w tablicach Shapiro-Wilka)

W odczytujemy z tablic S-W, obszar odrzucenia to $P(W < W_\alpha) = \alpha$

Jeżeli wyznaczona statystyka W , należy do przedziału $(W(1/2, \alpha; n); \infty)$ to brak jest podstaw do odrzucenia hipotezy o normalności rozkładu błędów pomiarów wykonywanych tym teodolitem, stąd wniosek o normalności rozkładów błędów i poprawności działania badanego sprzętu.

Odczytana z tablic Shapiro-Wilka, dla $\alpha=0,05$ dolna granica przedziału

$W_\alpha = 0,828$

- Weryfikacja poprawności pomiaru dla tachimetru SOUTH 362R

Obliczona wartość statystyki Shapiro-Wilka dla kierunków poziomych $W = 0,98331$. Wartość statystyki $W = 0,98331$ należy do przedziału $(0,828; \infty)$, więc można wnioskować normalności rozkładów błędów i poprawności działania badanego sprzętu w zakresie pomiaru kierunków poziomych.

Obliczona wartość statystyki Shapiro-Wilka dla kątów pionowych $W = 0,93001$. Wartość statystyki $W = 0,93001$ należy do przedziału $(0,828; \infty)$, więc można wnioskować normalności rozkładów błędów i poprawności działania badanego sprzętu w zakresie pomiaru kątów pionowych.

- Weryfikacja poprawności pomiaru dla tachimetru SOUTH NTS-365R

Obliczona wartość statystyki Shapiro-Wilka dla kierunków poziomych $W = 0,96040$. Wartość statystyki $W = 0,96040$ należy do przedziału $(0,828; \infty)$, więc można wnioskować normalności rozkładów błędów i poprawności działania badanego sprzętu w zakresie pomiaru kierunków poziomych.

Obliczona wartość statystyki Shapiro-Wilka dla kątów pionowych $W = 0,92182$. Wartość statystyki $W = 0,92182$ należy do przedziału $(0,828; \infty)$, więc można wnioskować normalności rozkładów błędów i poprawności działania badanego sprzętu w zakresie pomiaru kątów pionowych.

5. Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych pomiarów mających na celu ustalenie dokładności użytkowej oraz weryfikację poprawności tachimetru SOUTH NTS-362R oraz SOUTH NTS-365R można formułować następujące wnioski:

- na podstawie testu znaków stwierdzono brak występowania błędów systematycznych w pomiarach kierunków poziomych i kątów pionowych,
- na podstawie statystyki Shapiro-Wilka stwierdzono normalność rozkładów błędów i poprawność działania badanego sprzętu w zakresie pomiaru kierunków poziomych i kątów pionowych,
- na podstawie przeprowadzonej analizy sprzęt nadaje się do wykonywania pomiarów kątowych.

Literatura

- [1] PN-ISO 17123-3, Optyka i instrumenty optyczne. Terenowe procedury testowania instrumentów geodezyjnych i pomiarowych, *Część 3, Teodolity*, 2005.
- [2] GODEK K., KRUPIŃSKI W., Metodyka oceny sprzętu geodezyjnego za pomocą testów statystyki matematycznej, *Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich*, PAN, Oddział Kraków, Komisja Technicznej Infrastruktury wsi, s. 167-175, Nr 6/2010.
- [3] KRUPIŃSKI W., Sposoby badania zgodności rozkładów błędów niektórych pomiarów geodezyjnych z rozkładami teoretycznymi, *ZN AR, Kraków, seria Geodezja 3*, 1973.
- [4] GAJEK L., KAŁUSZKA M., Wnioskowanie statystyczne. Modele i metody, *WN-T*, Warszawa, 1996.
- [5] HELLWIG Z., Elementy rachunku prawdopodobieństwa i statystyki matematycznej, *Wydawnictwo Naukowe PWN*, Warszawa, 1995

ACCURACY ANALYSIS OF TOTAL STATIONS BY STATISTICAL TESTS WITH SIMPLIFIED TESTING PROCEDURE

Summary

The paper describes the analysis associated with determining total station's accuracy of the horizontal and vertical angles measured by simplified procedure of measurements and using statistical tests - the test marks and the Shapiro-Wilk test.